

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Michaela Králová

Východní filosofie – konfucianismus a taoismus

Olomouc 2012

vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Východní filosofie – konfucianismus a taoismus* vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a výhradně s použitím uvedených pramenů, odborné literatury a dalších informačních zdrojů.

V Olomouci dne.....

.....

podpis autora

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci.

V Olomouci dne.....

.....

podpis autora

Obsah

1. Úvod	5
2. Základní informace o konfucianismu	7
2.1. Obecná charakteristika	7
2.2. Osobnost zakladatele	8
2.3. Posvátné texty	10
2.4. Kultura a umění	13
3. Základní informace o taoismu	15
3.1. Obecná charakteristika	15
3.2. Osobnost zakladatele	16
3.3. Posvátné texty	16
3.4. Kultura a umění	20
4. Filosofie konfucianismu a taoismu	23
4.1. Filosofie konfucianismu	23
4.2. Filosofie taoismu	27
5. Etika konfucianismu a taoismu	31
5.1. Etika konfucianismu	31
5.2. Etika taoismu	33
6. Využití myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie	35
7. Závěr	38
8. Prameny a literatura	40

1. Úvod

Tématem bakalářské práce je východní filosofie, konkrétně konfucianismus a taoismus.

Hlavním cílem této práce je vytvoření komplexní příručky, a to na základě různorodých pramenů a literatury, která přiblíží dané téma evropskému myšlení a navrhne řešení pro využití myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie.

V současné době roste zájem o východní filosofie, které v západním světě zažívají velký boom, což se s přihlédnutím k datu jejich vzniku může zdát paradoxem. Důvodem může být například to, že lidé už nechtějí věřit nadpřirozeným bytostem, plnit různá přikázání atd. Obecně se tedy dá říci, že mnoho lidí se chce dostat z vlivu všech možných typů náboženství a církví, ale stále hledají něco jiného, v co by mohli začít věřit, protože pro většinu z nich je těžké odpoutat se od starých systémů, norem a dogmat. Tyto systémy lze označit za relativní, proto mnoho lidí považuje za snazší nevěřit v nic, případně jen sami v sebe. Proto jako určitou oporu mohou vyhledávat tyto filosofie, i z tohoto důvodu jsem si ke zpracování vybrala toto téma.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, přičemž každá kapitola se zabývá dílčí problematikou, s výjimkou prvních dvou kapitol, ve kterých je řešena stejná problematika, ovšem vždy pro jinou filosofii. V této práci jsme se věnovali problematice obou filosofí, tedy konfucianismu i taoismu.

První dvě kapitoly se zabývají základními informacemi o konfucianismu a taoismu. Konkrétně se jedná o dílčí podkapitoly, obecné charakteristiky, osobnosti zakladatelů, posvátné texty a kulturu a umění jednotlivých filosofí. Tyto kapitoly si kladou za cíl co nejsrozumitelnější formou přiblížit čtenářům veškeré základní informace, které pokládáme za důležité k pochopení následujících kapitol.

Následují dvě stěžejní kapitoly – „Filosofie konfucianismu a taoismu a Etika konfucianismu a taoismu“ - mají být nejen popisem daných témat, ale jsou koncipovány tak, aby si každý mohl dotvořit svůj vlastní názor na danou problematiku, která se z hlediska chápání a vyznění nejeví vždy úplně jednoznačně, o čemž svědčí i mnoho různých interpretací jediného díla (například stěžejní dílo taoistické filosofie, knihu Tao te ťing, jsme prostudovali ve třech verzích a všechny se diametrálně lišily), příčina tkví

v problematice překladu z čínštiny a starších filosofických děl, jejichž výklad se může lišit už i v originálním jazyce. Jako názornou ukázkou jsme v kapitolách použili také citace některých myšlenek obou filosofí.

Poslední kapitola s názvem „Využití myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie“ shrnuje názory na to, jak, proč a v jaké míře aplikovat tyto filosofie do výuky.

Domníváme se, že tato práce by mohla být přínosem pro všechny, kteří si chtějí osvojit základní informace o těchto filosofích, ale mají také zájem je pochopit.

2. Základní informace o konfucianismu

2.1. Obecná charakteristika

Konfucianismus lze charakterizovat jako soubor myšlenek a názorů, etický a filosofický kodex, návod na správný pozemský život, v neposlední řadě jej lze také nepochybně pokládat za jeden z pilířů čínské civilizace i čínské politické kultury. Vychází z učení mistra Kchunga (Konfucius je latinizovaná podoba jména), starověkého mudrce žijícího v letech 551-479 před naším letopočtem, tedy na přelomu 6. a 5. století před naším letopočtem.¹

Za základ této filozofie je považována zdánlivě jednoduchá idea, že lidé mají žít v harmonii nejen mezi sebou navzájem, ale i s přírodou. Dosažení těchto dvou cílů spatřoval Konfucius v systému mezilidských vztahů a spravedlivé vládě. Učil tedy především morálnímu kodexu založenému na etice, humanitě a lásce. Příkladem může být rozhovor s jeho žákem: „*Mistře, existuje slovo, které by mohlo postihnout všechny povinnosti člověka?*“ Na tuto otázku Konfucius odpověděl: „*Pocit sounáležitosti, to je možná to slovo. Nečiň druhým, co nechceš, aby oni činili tobě.*“²

Historikové a sinologové váhají nad tím, zda považovat konfucianismus spíše za filosofii nebo náboženství. Většina se přiklání k názoru, že se jedná spíše o filosofii. Hlavní důvod tkví v odlišném přístupu a pohledu Číňanů na náboženství. V rámci čínské, ani žádné jiné, civilizace nedošlo k institucionalizaci konfucianismu v tom smyslu, že nevznikla žádná konfuciánská církev nebo sekta, neexistoval osobní vztah k bohu, a dokonce ani posvátný text, což ovšem neznamená, že by tento směr opomíjel duchovní život. Chrámy zasvěcené Konfuciovi a oběti, které mu byly přinášeny, lze interpretovat nejen jako projev zbožnosti, ale i jako výraz úcty k výjimečnému člověku, jehož učení pokládáme i po tisíciletích za stále živé.³

Tuto skutečnost dokládá i fakt, že na světě dnes žije přes šest miliónů lidí, kteří se k tomuto učení hlásí. Největší množství vyznavačů žije v Asii, přesněji ve Východní Asii, protože místem jeho vzniku je Čína. K dalším faktům, které svědčí pro aktuálnost a živost konfucianismu, patří skutečnost, že disponuje mnohem větším vlivem, než jaký by mohli zapříčinit jeho aktivní vyznavači. Za více než dva tisíce let své existence

¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl.* Praha: Karolinum, 2005, s. 69.

² HOOBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus.* Praha: Lidové noviny, 1997, s. 10-12.

³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl.* Praha: Karolinum, 2005, s. 69.

pronikl do všech sfér života nejen Číňanů, ale i národů ovlivněných čínskou civilizací, a to především na území dnešního Vietnamu, obou korejských států, Japonska a Singapuru. Dokonce ani současná Čínská lidová republika, jejíž komunistická vláda zavrhlala konfuciánskou minulost svého národa, se nedokáže vymanit z jeho vlivu, protože hodnoty tohoto učení zůstávají v lidech hluboce zakořeněné.⁴

2.2. Osobnost zakladatele

Konfucianismus je pojmenován podle svého zakladatele Kchung Fu-c', který žil zhruba před dva a půl tisíci lety. Pro západní svět se narodil teprve koncem šestnáctého století, kdy bylo jeho jméno polatinštěno na jméno Konfucius a poselství tohoto mudrce bylo poprvé zprostředkováno evropskému lidu.

Při hodnocení životopisného materiálu si však musíme počínat obezřetně, protože v době Konfuciova života, tedy údajně mezi léty 551 až 479 před naším letopočtem, se přesné údaje o soukromých osobách neuchovávaly, z čehož vyplývá, že tato data nevykazují vysokou míru objektivnosti a důvěryhodnosti. Další „přesné“ údaje bychom také mohli hledat v jeho díle Hovory, ovšem ani prostudování tohoto díla nás k mudrci příliš nepřiblíží, protože z vnitřního svědectví je patrné, že dílo bylo sestaveno dlouho po jeho smrti, pravděpodobně učedníky učedníků a nejspíše v době, kdy se pokládalo za nutné nahradit zanikající vzpomínky písemným záznamem. Proto jako východisko použijeme legendy.⁵

Podle legendy měla Čcheng-cai, Konfuciova matka, před narozením syna sen. Viděla pět starců (představujících pět planet známých v tehdejší Číně), jak vedou podivné zvíře pokryté šupinami jako drak, z jehož hlavy vyrůstal roh. Tento čínský jednorožec poklekl před Čcheng-cai a vyplivl kousek nefritu popsaného věštbou říkající, že se její dítě stane „králem bez koruny“. Čcheng-cai mu obvázala kolem rohu stuhu.

Později, když nadešel čas porodu, odebrala žena do kamenné sluje pod morušovníky. Náhle v jeskyni vytryskl pramen, aby omyl novorozence. Jakmile se Konfucius narodil, nebeská hudba naplnila prostor a čísi hlas pravil: „Nebesa, pohnutá tvými modlitbami, ti darovala požehnaného syna.“

Příběh o narození požehnaném Nebesy doplnili do Konfuciova životopisu oddaní následovníci mnoho let po jeho smrti, v době, kdy byl Konfucius považován za Boha. Jeho skutky však nepotřebovaly žádné mytické zpracování. Skutečně ho lze považovat

⁴ HOOBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 9.

⁵ DAWSON, Raymond. *Konfucius*. Praha: Odeon, 1994, s. 12-17.

za jednoho z největších mužů čínských dějin, protože jeho učení si předávali císaři i prostý lid déle než dva tisíce let.⁶

Co se týče jeho vlastního života, tvrdí se, že se údajně narodil v malém, ale kulturně vyspělém státě Lu v oblasti dnešního poloostrova Šan-tung, v rodině zchudlého šlechtice. Podle pozdějších legend, které měly Konfuciovi dodat na urozenosti, jeho rodina odvozovala svůj původ od šangského vládnoucího rodu.

Od mládí vstřebával poznatky a studoval. Kdo ho učil a jak se vzdělával, zůstává tajemstvím. Také velice miloval hudbu a poezii, které považoval za neoddělitelnou součást vzdělání.

Krátce pracoval ve státní správě, a poté začal jako mnozí další chudí vzdělanci učit talentované mladé muže. Pomocí jeho žáků se dostal v poměrně pozdním věku na dvůr vládce Lu, ale panovník po jeho radách netoužil a využíval ho patrně jen jako ozdobu dvora.

Zklamán Konfucius opustil rodný Lu a spolu s věrnými žáky se vydal na cestu po sousedních státech, kde nabízel své učení a pomoc vládcům, nikde však neuspěl.

Během svého putování se Konfucius jednoho dne vypravil do státu Čou, aby se setkal se Starým mistrem (Lao-c'), zakladatelem Taoismu, a zeptal se ho na ceremoniál. Zda mu tohle setkání bylo přínosem, není zřejmé.

Na sklonku života se Konfucius vrátil do rodného státu Lu, kde mu jeho zásadovost údajně zamezila pokračovat v cestě ve vysokém úřadu. Zde také zemřel.

Pokud si všechny informace shrneme, můžeme říci, že Konfucius byl pouze člověk, který se uměl dívat kolem sebe a dokázal vidět bídu a utrpení. Chtěl do společnosti vnést řád, který nazýval harmonie. Ironií osudu sám sebe na sklonku života považoval za člověka poraženého, který ničeho nedosáhl. Avšak následující staletí ho vynesla na samý vrchol a stal se skutečným „králem bez koruny“, protože jeho učení se na více než dva tisíce let (s výjimkou krátkého období vlády mongolské dynastie Jüan) stalo „státní ideologií“ Číny.

Konfuciova rodina čítá vedle japonského císaře patrně nejdelší doložitelnou genealogii. Přímý Konfuciov potomek dnes žije na Taiwanu a pobírá státní důchod jako výraz úcty čínského státu k prvnímu učiteli.⁷

⁶ HOUBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 21-22.

⁷ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 72.

2.3. Posvátné texty

Konfucianismus disponuje několika velmi významnými texty, ovšem neodvažujeme se je plně nazvat jako posvátné (viz. otázka výše, zda se v souvislosti s konfucianismem jedná skutečně o náboženství).

Za základní text konfuciánské filosofie je považováno Pět klasických knih. Jsou velmi ceněny, protože patří k nejstarším čínským literárním památkám. Autora nelze určit jednoznačně. Tradice připisují autorství Konfuciovi, který se na některé z nich odvolává ve svém dalším učení. Dnešní badatelé se domnívají, že některé oddíly napsal také vévoda z Čou, velká postava počátku čouských dějin a podle Konfucia skvělý vládce. S jistotou můžeme říci, že Klasické knihy pocházejí ze starověku, i když k textům v dnešní podobě bylo v průběhu staletí často něco připsáno nebo byly lehce pozměněny.

Klasické knihy (Kniha písní, Kniha obřadů, Kniha dokumentů, Letopisy jara a podzimu a Kniha proměn) společně s Hovory můžeme řadit k jádru konfuciánské nauky.⁸

Š' - ťing (Kniha písní)

Knihu písní lze pokládat za významný zdroj informací o starověké Číně. Některé z básní-písní (všechny měly být zpívány nebo liturgicky recitovány) popisují obřady, ale i každodenní život ve staré Číně.⁹ Tvůrcem sbírky byl pravděpodobně Konfucius, velký milovník hudby, který nabádal studenty, aby se básně naučili. Dokonce je sám při učení používal. Následující ukázka představuje jednu z takovýchto básní:

Slepí hudebníci
na čouském dvoře
vztyčili podpěry a příčky
se svislými chocholy a háčky
na bubny a zvonky.
Visí tam malé i velké,
tamburíny, kamenné paličky,
taktovky a tygří řehtačky.
Vše je připraveno, hudba se rozeznívá,
píšťaly a flétny pronikavě znějí.

⁸ HOUBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 70-72.

⁹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 73.

Sladká je hudba,
sladká jak ptačí píseň.
Praotci naslouchají,
dnes jsou našimi hosty.
Navždy a provždy vzhlížejí k našim vítězstvím.¹⁰

Šu-t'ing (Kniha dokumentů)

Tato kniha popisuje čínské dějiny v období zabírajícím legendární císaře až po dynastii Čou, odkud Konfucius čerpal myšlenky pro označení tolik hledaného ideálu vládce, jímž byl podle kroniky vévoda z Čou, který nejen že neusurpoval moc, když mohl, ale dbal i o blaho lidu a zachování zvyků. Vládl jako „milující otec“, spravedlivě a laskavě, ale absolutně.

Li t'í (Kniha obřadů)

Kniha obřadů se skládá ze tří samostatných textů věnovaných popisu státních obřadů politického i náboženského významu. Některé souvisí s rituálními povinnostmi panovníka, další s uctíváním předků a vzýváním Nebes. Součástí této knihy jsou také návody na správné fungování vlády a chod domácnosti, včetně receptů.

Pojem obřady si můžeme přiblížit pro Evropany podobným pojmem zvyky.¹¹

Čchung-čchiou (Letopisy jara a podzimu)

Jedná se o krátkou kroniku událostí, které se přihodily v Konfuciově rodném státě Lu v letech 722-481 před našim letopočtem. Termín „jaro a podzim“ označuje zkrácenou verzi pro všechna roční období. Úředníci tohoto státu zapisovali události, jak se odehrály během jednotlivých ročních období. Jelikož se poslední datum blíží datu Konfuciovy smrti, jeho následovníci často tvrdí, že je skutečným autorem a že použil pro svou práci záznamy ze státních archívů.

I-t'ing (Kniha proměn)

Kniha proměn lze označit jako věšteckou knihu, která pomáhá čtenářům předpovídat události a pochopit lidské bytí a přírodní jevy. Kniha se skládá z šedesáti osmi

¹⁰ HOOBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 72.

¹¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 74.

„hexagramů“, které jsou tvořeny kombinací jakýchkoliv dvou z osmi „trigramů“, jež jsou tvořeny třemi čarami (plnými nebo přerušenými). „Trigramy“ znázorňují zemi, horu, řeku, vítr, bouři, oheň, jezero a nebe. Tazatel rozhozením mincí nebo manipulací se stonky vybere jeden nebo dva hexagramy a pokračuje podle textu pro tazatele, který ho vede.¹² Pro názornost uvádíme jeden z textů, konkrétně pro 15. hexagram - Ťien (Skromnost):

„OBRAZ: Pod zem je spuštěna hora. To je skromnost. Tak ušlechtilý člověk ubírá odtud, kde je mnoho, a přidává tam, kde je nedostatek. Zvažuje věci a srovnává činy.

VÝROK: Skromnost je zdrojem úspěchu. Ušlechtilý člověk má schopnost dokončit dílo.

VÝROKY ČAR:

ZÁKLADNÍ ŠESTKA: Nejskromnější ušlechtilý člověk svou skromností dokáže překročit největší proud. Štěstí.

DRUHÁ ŠESTKA: Skromnost vyslovená. Vytrvalost nese štěstí.

TŘETÍ DEVÍTKA: Pracovitý, skromný, ušlechtilý člověk dokončí, co si předsevzal. Štěstí.

ČTVRTÁ ŠESTKA: Všechno bude dobré, pro tu účinnou skromnost.

PÁTÁ ŠESTKA: Nevyvyšujte se bohatstvím nad sousedy, ale užíjte násilí, je-li třeba, a všechno bude dobré.

VRCHNÍ ŠESTKA: Vyslovená skromnost; však je-li třeba, vytáhne s vojskem ztrestat město či stát.¹³

Lun-jü (Hovory)

Kniha byla sestavena pravděpodobně druhou generací Konfuciových žáků. Ti sepsali to, co slyšeli od žáků, které Konfucius skutečně vyučoval.

¹² HOOBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 77–78.

¹³ *I-ťing = Kniha proměn*. Praha: Maxima, 1995, s. 82–83.

Hovory se skládají z dvaceti kapitol (knih) rozdělených na samostatné oddíly. Konfuciové názory jsou zde podány nejčastěji formou dialogu, jedná se však spíše o fragmenty, ústní projev musel být mnohem delší. Konfucius zde probírá se svými žáky filosofické otázky, ale také nejlepší návrhy způsobu života a vlády. Často komentuje určitý problém nebo situaci a navrhuje odpovídající řešení.¹⁴

Dílo obsahuje jistě mnoho věcí, které nepocházejí od Konfucia a nemají s ním mnoho společného. Najdeme v něm nejen mnohé výroky jeho žáků, ale i rčení. Ta bývají připisována Konfuciovi, ale může se jednat o výroky jiných osobností. Přesto lze osobnost, která mluví z výroků zachovaných v knihách, pokládat za silného a vyhraněného jedince, v němž můžeme nalézt Konfuciovův osobitý charakter.¹⁵ Pro dokreslení uvádíme úvodní oddíl první kapitoly: „*Pravil mistr: Učit se a včas si opakovat, čemu jsme se naučili, zdaž to není konec konců potěšení? Přicházejí-li k nám přátelé zdaleka, zdaž to není konec konců radostné? Nejsme-li roztrpčeni, třebaže druzí neuznávají našich zásluh, zdaž to není konec konců vše, čeho je možno od urozeného muže očekávat?*“¹⁶

2.4. Kultura a umění

Klasické knihy konfucianismu, které neodmyslitelně patřily k tehdejšímu vzdělání, se zcela přirozeně stávaly součástí myšlenkového světa čínských úředníků a učenců, pro něž literární činnost patřila k běžným dovednostem.

Konfucianismus se celkově zásadním způsobem podílel na chápání a pojetí literatury v Číně. Ta zde byla pojímána velmi široce a při posuzování a hodnocení kvality literárních děl byl kladen velký důraz nejen na formální stránku díla, ale i na její ideový obsah.

Na vrcholu pomyslné žánrově uspořádané pyramidy literární tvorby stály klasické knihy, tedy díla filosofická, historická a básnická. Poesie, historiografie a filosofie (často formou komentářů) tedy patřily spolu s esejí k vysoké literatuře.

Výtvarné umění, čímž máme na mysli malířství a sochařství, konfuciáni považovali pouze za „dekorativní“. Celkově je nepovažovali za umění, ale spíše za řemeslo, a proto tyto činnosti nebyly vhodné pro učence. Jedinou výjimku představovala kaligrafie neboli písmomalířství, které bylo vysoce ceněno. V průběhu staletí se můžeme setkat s několika kaligrafickými školami a styly, protože krásný rukopis neodmyslitelně patřil ke vzdělancům.¹⁷

¹⁴ HOUBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 77–78.

¹⁵ PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciové- předmluva*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. LXXXI.

¹⁶ KONFUCIUS. *Hovory Konfuciové*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. 3.

¹⁷ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 84–85.

Konfucianismus kladl velký důraz na hudbu, ovšem je třeba si uvědomit, že hudba v této době neplnila význam pouze estetického požitku, ale představovala přímo magickou sílu. „Dobrou“ hudbou bylo možné uvést přírodní řád v harmonii, naopak „špatná“ hudba měla probouzet démonické síly a příšery, o čemž vypráví mnoho čínských pověstí.¹⁸

¹⁸ PRŮŠEK, J. *Hovory Konfuciovy - předmluva*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. LVII.

3. Základní informace o taoismu

3.1. Obecná charakteristika

Východním bodem taoismu je pojem „tao“ – doslova „cesta“. Lze ho použít pro mnoho jevů: tao přírody, kultury, ducha, počátku, středu a konce. To ukazuje chápání tao jako čehosi nezachytitelného a zároveň nepronikajícího, můžeme tedy říci, že tao znamená všezahrnující cesta.¹⁹

S pojmem taoismus se většinou setkáváme pouze jako s čínským náboženstvím, to ovšem není úplně. Čínská duchovní tradice nabyla v průběhu dějin různých podob, především mysticko-filozofickou a náboženskou, mezi kterými můžeme často pozorovat velmi zřetelnou hranici. Někdy ovšem, zejména v osobách některých představitelů a v některých školách, se tato hranice stírá. Za důležité pokládáme uvědomit si, že nelze univerzálně pojednávat o jediném taoismu, a tomu následně přisuzovat ten či onen přívlastek.

Taoismus filozofický je nositelem a pokračovatelem tradic, které existovaly mnohem dříve, než se tato škola začala někdy mezi 5.-3. stoletím před naším letopočtem diferencovat mezi ostatními jako taoistická. Můžeme zde také pozorovat některé rysy velmi podobné přednáboženskému indickému buddhismu. Také se zde vyskytuje povaha neměnné, tedy jediné pravé skutečnosti, nahlížené jako „jednotlivá prázdnota“. Za další související rys týkající se vysvobození z relativního světa bytí podléhajícího permanentním změnám se považuje duchovní návrat do prázdnoty, kde platí zásada, že k vysvobození může každý dojít výhradně svým vlastním úsilím. Duchovní mistr vystupuje tedy jen jako zprostředkovatel a pomocník na cestě, rozhodně však neplní roli mesiáše, tudíž víra v něho nestačí k dosažení spásy.

Religiózní taoismus se začíná formulovat přibližně ve 2. století našeho letopočtu. Představuje typický náboženský systém, který je sice tvořen původní filozofickou koncepcí, ovšem interpretován v teologickém smyslu. Ve svém vývoji se změnil z volných komunit soustředěných kolem jednotlivých náboženských vůdců v církevní organizaci s propracovaným systémem věrouky, náboženské praxe, klášterního života, církevní hierarchie, atd. Současně však ponechává prostor pro ty, kteří chtějí jít podobně jako dávní taoisté individuální cestou. V religiózním taoismu můžeme nalézt dva hlavní směry. Jeden používá jako převažující praktiky liturgie, rituály a ceremoniály, využívání amuletů,

¹⁹ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. Brno: CDK, 2007, s. 122.

talismanů a podobně. A druhý směr upřednostňuje meditační techniky, prostotu a neokázalost, čímž se více přibližuje k nejstarším taoistickým tradicím.²⁰

3.2. Osobnost zakladatele

Za zakladatele taoismu je považován Lao-c' neboli Starý mistr a jeho existence, stejně jako existence mnoha jiných mudrců té doby, bývá často zpochybňována. Jeho život můžeme datovat přibližně do 5. století před naším letopočtem, kdy se dle legendy narodil po 81 (9 x 9) letech v těle matky již s bílými vlasy.²¹

Čínský historik S-ma Čchien (cca 145 – 86 př. n. l.) o něm píše:

„Lao-c pocházel z vesnice Kü-čchen v kraji Li, v lenním státě Čou. Jeho rodné jméno bylo Li, mužské jméno Po-jang a čestný posmrtný titul Tan. Původně byl historikem státního archívu. Konfucius byl údajně jeho starším současníkem. Podle tradice se prý Konfucius jednoho dne vypravil do státu Čou, aby se Lao-c' otázal na ceremoniál. Lao-c' mu řekl: 'Lidé, o nichž mluvíš, už dávno zpráchnivěli a zanechali nám jen slova'. A dále pravil: 'Nalezne-li urozený člověk svou dobu, povznese se, nenalezne-li ji, odejde a zanechá po sobě jen plevel. Dobrý obchodník pečlivě skrývá své poklady, jako by jeho domu hrozila bída, urozený a ctnostný muž se navenek jeví jako hlupák. Vzdej se, příteli, své pýchy a svých přání, svých povrchních gest a ctižádostivých plánů'.“²²

3.3. Posvátné texty

Tao-te-ťing

Jedná se o základní spis jak taoismu filosofického, tak náboženského. Název díla nelze jednoznačně doslovně přeložit. Nejblíže se mu blíží asi volný tento překlad: „Kanonická kniha o cestě tao a její síle te“. Dílo bývá také dle svého autora nazýváno Lao-c'. Není ovšem vyloučeno, že dílo sepsalo více autorů. Datováno bývá nejčastěji do období (5. – 3. století př. n. l.), jistotu máme ale jen v jediném archeologickém nálezů napsaném na bambusových destičkách, který byl do hrobky vložen v roce 168 př. n. l. S jistotou můžeme rovněž říci, že výnosem císaře Ťinga, který vládl v letech 156 – 140 př. n. l., bylo dílo povýšeno na kanonickou knihu.

²⁰ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 9–10.

²¹ HEMENWAY, Priya. *Moudrost východu*. Praha: Slovart, 2007, s. 70.

²² LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 7–8.

Legenda o vzniku díla Tao-te-ťing praví, že se Lao-c', znechucen poměry na královském dvoře, kde pracoval do svých 19-ti let jako archivář, rozhodl nadobro opustit zemi. Když procházel na vodním buvolu západní hranicí, byl očekáván velkým příznivcem taoistických nauk Jin Sim, později přezdívaným Kuan Jin-c', Mistr Jin z průsmyku. Ten, původně poustevník a vyznavač taoistických praktik, natolik proslul svými znalostmi, zejména astrologickými, že jej panovník pověřil vysokou funkcí hlavního úředníka pro dohled nad západní hranicí. Jin Si podle tajemných znamení na obloze poznal, že tím směrem bude projíždět mudrc neobvyklých schopností. Když Lao-c' nakonec přišel, požádal jej, aby ho blíže seznámil s taoistickým učením a aby své myšlenky sepsal a zanechal příštím pokolením. Mudrc mu tedy vyhověl a zasvětil Jin Siho do tajemných nauk nesmrtelnosti. Poté se vznesl na nebesa. Místo, kde prý zanechal své pozemské svršky, můžeme i dnes navštívit jako Lao-c'ův hrob u kláštera Lou-kuan-tchaj v pohoří Čung-nan-šan, poblíž hlavního města provincie Šen-si, Si-anu.²³

Hlavní myšlenka tohoto díla pojednává o tom, jak může jediný stát a jediný člověk žít a přežít ve světě, ve kterém mocnosti soupeří mezi sebou. Odpověď lze charakterizovat jako snahu o „něco“, jenž nám může pomoci alespoň „duševně“ uniknout nebezpečí, přičemž autor nachází dvě hlavní východiska: Cesta, kterou mudrc prochází, a Síla, která ho na této cestě udržuje.

Již z úvodního verše je patrné, že tuto Cestu není možné nijak charakterizovat. Lao-c' říká, že: „*Jakmile se o to pokusíme, Cesta zmizí.*“²⁴ a také: „*Cesta nemůže být vyjádřena žádnými slovy*“²⁵.

Lao-c', zcela logicky, užívá pojmů, které jsou nejsou zcela blízké evropskému myšlení. Například výrazy ju ('zde je') a wu ('zde není') jsou v klasické čínštině používány pouze a jedině ve vztahu ke konkrétní věci. Je to z toho důvodu, že v čínském jazyce se nevyskytuje jeden z hlavních filosofických výrazů – existenciální sloveso "být" – ve smyslu kopulativním. V evropské a západní filosofii se bytí chápe takovým způsobem, který zahrnuje existenci i podstatu věci. Když si tohle uvědomíme, tak můžeme pochopit, proč se v čínštině vyskytuje a používá slovo CESTA.

Tam, kde my Evropané přemýšlíme a pátráme o smyslu bytí, Čínský myslitel si položí otázku: "*Kde je cesta?*". Je to z toho důvodu, protože se chce dozvědět, jak má správně žít,

²³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 34-35.

²⁴ LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009.

²⁵ LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009.

aby se mu podařilo zharmonizovat nejen sebe se společnostmi, ale i společnost s celým vesmírem.

Pro zničení určitých bariér, které nás obklopují, je hlavní, abychom uznávali přirozené cykly Země a abychom se dle nich řídili a pohybovali. Taoismus se snaží o nalezení harmonie. Ta leží uprostřed protikladů – Jin a Jang, přičemž Jang představuje mužský princip; zároveň i teplo, sílu, velikost, pohyb (aktivitu) a Jin je ženský princip, ale také chlad, prázdnota, malost, slabost, nehybnost (pasivnost).

Lao-c' se zabývá také „*strategií pro slabého*“, ve které často nabádá k upřednostňování pasivního, ženského principu Jin, z tohoto důvodu si váží principu mírnosti.

"Když je člověk živ, je ohebný; jakmile zemře, ztuhne"

nebo:

*"Slabší vždy nakonec může silnějšího přemoci,
tak, jako žena muže svoji poddajností."²⁶*

Taoistická Cesta bývá většinou přirovnávána k vodě, která je sice poddajná, ale zároveň také proniká vším bez rozdílu. Obrazně řečeno- je vždy připravena vyhnout se každé překážce, ale také je schopna odnést či rozdrtit skálu.

Z hlediska západního myšlení se může zdát paradoxním, že cíle lze dosáhnout tzv. 'nekonáním' (wu wei) neboli žádným zasahováním do přirozeného běhu věcí.

Wej můžeme chápat jako obyčejnou každodenní lidskou činnost, která směřuje k nějakému cíli, což samozřejmě není v souladu s běžnými procesy přírody.

Prostý člověk pohlíží s hrdostí na to, že právě těmito každodenními činnostmi se odlišuje od přírody. Lao-c' ale popisuje mudrcovo chování, které je s touto myšlenkou v přímém protikladu. Jedna z nejdůležitějších zásad totiž zní – nezasahovat do věcí, které již samy dobře fungují!²⁷

Kniha kromě pasáží týkajících se správného života a nalezení Taa obsahuje mnoho částí poskytujících návod, jak správně vládnout. Je tedy důležité si uvědomit, že nesloužila

²⁶ LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009.

²⁷ F. H. RICHARD. *Tao-te-ťing - předmluva*. Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 8–10.

prostému lidu, ale panovníkovi. Z tohoto důvodu první stoupení Lao-c'ova učení pocházeli většinou z vládnoucích rodin.

Čuang-c'

Dílo filosofa Čuang-c' vzniká přibližně dvě století po Tao-te-ťing, přesněji přibližně v letech 369 – 286 př. n. l., tj. během života stejnojmenného autora Čuang-c' neboli mistra Čuanga. Lze však předpokládat, že toto dílo sepsalo, stejně jako Tao-te-ťing, více autorů.

Můžeme konstatovat, že Čuang-c'ovo poselství vychází z Lao-c'ova učení, protože podobnost nemůže být zcela náhodná, ovšem styl psaní se zcela odlišuje. Kromě krátkých hutných výroků o životě a jeho smyslu se v díle objevují jednoduché rozprávky, ve kterých jsou objasňovány Lao-c'ovy výroky pomocí postav. Nejedná se již jen o vládce a mudrce, ale i o obyčejné lidi, lépe řečeno o obyčejné profese, např. hrnčíři, řezníci atp. Díky tomuto „polidštění“ má Čuang-c' velký podíl na rozšíření povědomí o taoismu mezi prostý lid.²⁸

Uvádíme příklad, kde Čuang-c' převedl Lao-c'ovy abstraktní úvahy do konkrétních každodenních situací. Lao-c': „Svět získá ten, kdo jej nechá být.“²⁹ Na vysvětlenou Čuang-c' píše:

*„Pokud lučištník střílí jen tak za nic,
ukáže všechen svůj um.
Má-li střílet za mosaznou přezku,
už ztrácí svůj klid.
Pakliže je cena za střelbu ze zlata
nezasáhne cíl a vidí dvojmo –
pomine se z toho na rozumu!
Jeho umění se nijak nezměnilo.
To cena ho kručí. Má teď starost.
Myslí víc na výhru,
než na střelení –
a to, že má vyhrát
mu ubírá sílu.“*

²⁸ HARTZ, Paula, R. *Taoismus*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 23–27.

²⁹ LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009.

Poselství této ukázky již můžeme porozumět. Podle Čuang-c' zájmy člověka o vnější věci odvracejí jeho pozornost od toho nejlepšího, co v něm dríme. Abychom mohli zvítězit, musíme se nejprve zbavit touhy zvítězit. Jakoukoli činnost by člověk měl vykonávat jen pro ni samou a ne s vidinou nějakého zisku.³⁰

Čuangovo učení odmítá jakoukoli společenskou angažovanost a za nejvyšší hodnotu považuje dosažení vnitřní harmonie a svobody. Té lze podle něj dosáhnout jedině plným pochopením relativnosti věcí a povznesením se nad ně do stavu nerozlišování. Metodu dosažení tohoto stavu spatřujeme v ne-konání (wu-wej), protože ono je následováním podstaty tao. Jedná se o konání ryze neosobní a spontánní. Člověk při něm zapomene i na sebe sama. Není pro něj rozdíl mezi životem a smrtí, správným a nesprávným, krásným a ošklivým, protože vždy jde jen o proměny stejného principu).³¹

Nejzásadnější rozdíl mezi filosofií Lao-c' a Čuang-c' patrný v jejich dílech tkví v pohledu na vládu. Zatímco Lao-c' napsal Tao-te-ťing jako „*příručku pro vládcu*“, Čuang-c' ve svém stejnojmenném díle vládou doslova pohrdá. Prohlásil, že ten, kdo slouží státu, se podobá jako drahokamy posázené želvě, kterou chová panovník ve své hedbávné krabici. On sám zůstane raději živou želvou vyhřívající se na slunci nebo plující v bahnitě vodě, šťastnou a volnou ve svém přirozeném stavu.

3.4. Kultura a umění

V příběhu knihy Čuang-c vytvořil řezbářský mistr dokonalý podstavec pod zvony. Před tímto činem však musel zapomenout na sebe a na vše, co chtěl získat, a nechat působit Tao. Jakmile jednou dosáhl harmonie s povahou stromu, překrásný podstavec pod zvony „byl na světě“, aniž by řezbář vyvinul nějaké úsilí. Na tomto příběhu můžeme pochopit, jak mohou tvořivé síly Taa působit na člověka, jenž je nechá „vstoupit“ do své mysli a těla.

Právě tato myšlenka o nalezení „*cesty*“ nebo také Taa potřebné k vytvoření velkého umění bez vynaložení úsilí přitahovala mnoho umělců.³² Velmi výrazně se to projevuje v čínské poezii. Slavní čínští básníci, jako Tchao Jüan-ming či Li Paj by zřejmě své básně nikdy nenapsali, tak dokonale nebýt duchovní inspirace, jež jim taoistické vidění světa poskytovalo.

³⁰ ČUANG-TSE. *Myšlenky čínského filosofa Čuang-Tse*. Praha: Hélios, 1930.

³¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 35–36.

³² HARTZ, Paula, R. *Taoismus*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 93.

taoistická literatura disponuje velkým rozsahem, a to nejen na liturgické texty. Má totiž také bohatou prozodickou tradici. Jedná se zejména o tzv. argumentační prózu, kterou byla psána pojednání o učení, a narativní prózu, ve které autoři popisují své návštěvy na posvátných horách, zároveň popisy scénérií překládají svými zážitky z vytváření „cesty“. Můžeme se setkat také s taoistickou fikcí – obraznými a barvitými vyprávěními z imaginárních říší nesmrtelných.

Bohatě strukturovaná je také taoistická hudba. Jednotlivé sekty mají svou tradiční hudbu a specifické hudební projevy vznikly i v jednotlivých lokalitách, např. v centrech na horách Lung-chu-šan, Mao-šan nebo Wu-tan-šan. Hudba a zpěv tvoří běžnou součást liturgických obřadů.

Taoismus můžeme pozorovat i v obrazech čínských malířů, u nichž zcela jednoznačně dominují přírodní motivy. Hory, mraky a skály, na nich rostoucí borovice a kolem poletující jeřábi, taoistické symboly dlouhověkosti, tvoří tematickou náplň mnoha malířských děl. Prázdnost a neuchopitelnost tao, které je přitom v pozadí veškeré existence vyjadřují např. volné čisté plochy. Rovnováhu jin-jangu (jako základní princip existence) vystihuje vyváženost jednotlivých prvků kompozice, přičemž idea propojenosti nebes a země je velmi často zachycována vertikálním rozvržením skladby obrazu. Konkrétní významné památky výtvarného umění jsou nástěnné malby taoistických božstev, které se zachovaly v Chrámu věčné blaženosti (Jung-le-kung) ze 13. – 14. století. K typickým uměleckým prvkům patřilo v minulosti na posvátných horách vytesávání textů, obrazců nebo zobrazení světců do skal.

Významnou část taoistické kultury tvoří bezesporu čínské lékařství, které objasňuje člověka, jeho zdraví i nemoci, a to stejným způsobem, jak vnímá lidskou bytost taoistické učení. S lehkou nadsázkou je můžeme označit za aplikovanou taoistickou filosofii, protože podléhá stejným univerzálním zákonitostem působení jinjangového principu. Stejně tak, jako všechny disharmonie ve světě vznikají narušením souladu mezi jinovou a jangovou složkou, je i nemoc lidského těla způsobena narušením jeho vnitřní jinjangové rovnováhy. Proto diagnostikování nemoci se v čínské medicíně odvíjí od principu zjištění a lokace místa nerovnováhy, a podstata léčení potom spočívá v nalezení ztracené rovnováhy.

Dokonalé fyzické zdraví taoismus vždy považoval za základní předpoklad transmutace duchovní podstaty. Proto byl propracován bezpočet různých tělesných, dechových a koncentračních technik, jejichž účelem je obnovit a upevnit fyzické základ.³³ Nejvýznamnější technikou, která by měla dopomoci k dosažení jednoty s přírodou nebo

³³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 61-62.

případně i jednoty s tao, je tchaj-t'i: měkké, plynulé, pomalé cviky, které koordinují vědomí, dech i pohyb a uvolňují tělesné napětí a bloky energetických „meridiánů“. Cvičení této techniky může probíhat i s mečem, kopím či nožem, což připomíná, že v případě tchaj-t'i se jednalo původně o techniku sebeobranu.³⁴

³⁴ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. Brno: CDK, 2007, s. 122.

4. Filosofie konfucianismu a taoismu

Jsme si vědomi toho, že určité postřehy k filosofii jsme uvedli již na počátku práce, ale cílem této kapitoly je naše snaha věnovat se filosofii konfucianismu a taoismu podrobněji.

4.1. Filosofie konfucianismu

Konfucianismus obecně vychází z předpokladu, že člověk je svou přirozeností dobrý a že za původce všeho zla označuje nevědomost. Mezi ústřední pojmy patří žen (humánnost). Tento pojem nelze zaměňovat s humanitou v renesančním slova smyslu, jak by se mohlo nabízet, protože humánnost chápeme jako mravní dokonalost v nejširším slova smyslu, je naučitelná a musíme ji pěstovat a kultivovat. Mezi základy žen patří zásada „*nečinit nikomu nic, co nechci, aby činil mně*“ a „*kdo chce pomáhat sám sobě, může tak činit jen tím, že pomáhá druhým*“. Žen v sobě zahrnuje všechny obecně platné mravní kvality – poctivost, spravedlnost, upřímnost, vytrvalost, nezištnost, statečnost a další. Dále vede k tomu, že ušlechtilý člověk raději položí život, než aby porušil mravní zásady, o čemž svědčí například fakt, že sebevražda je považována za krajní formu protestu a nesouhlasu konfuciánského učence.³⁵ Pro dokreslení pojmu žen uvádíme Konfuciovy výroky o urozených mužích:

„Pravil Mistr: Urozený muž upozorňuje na dobré stránky druhých; neupozorňuje nikdy na jejich chyby. Malý muž dělá pravý opak.“³⁶

„Pravil Mistr: Urozený muž, který běře právo za základ a ve svém konání se řídí Řádem, který je skromný ve svých plánech a věrně je uskutečňuje, to je opravdový urozený muž.“

„Pravil Mistr: Urozený muž se rmoutí nad svými nedostatky; ale nermoutí ho, že ho jiní neuznávají.“

„Pravil Mistr: Urozený muž má požadavky na sebe sama; malý muž má požadavky na jiné.“

³⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl.* Praha: Karolinum, 2005, s. 75.

³⁶ KONFUCIUS. *Hovory Konfuciovy.* Praha: Jan Laichter, 1940, s. 119.

„Pravil Mistr: Urozený muž nevolí si muže podle jejich slov a nezavrhuje slova pro lidi, kteří je vyřkli.“³⁷

Konfuciova „urozeného muže“ můžeme nahradit synonymy ušlechtilý, vznešený nebo mravní člověk, který, když shrneme předchozí úryvky, činí vše, co dělá, bez ohledu na prospěch či odměnu, a to za každých okolností v souladu s principem spravedlnosti (nikoliv ve smyslu zákoníku).

Konfucianismus se věnuje především praktickým a pragmatickým otázkám lidského života a na čelní místo klade správné dodržování obřadů li. Ty jsou totiž jedinou zárukou dodržování norem žen. Obřady li však nejsou pro konfuciánce dány Nebesy, ale patří k projevům tradice, kultury a k základním normám vytvořenými lidmi.³⁸

Abychom si uvědomili míru důležitosti obřadů pro konfuciánce, uvádíme zde popis obřadu zimního slunovratu čínského císaře, vykonávaného podle Knihy obřadů (jedná se o delší povídku, vycházející samozřejmě z legendy, jsme ale přesvědčeni, že významně přispěje k pochopení konfuciánských tradic):

„Noc před zimním slunovratem se čínský císař připravoval na nejdůležitější obřad celého roku. Brány Zakázaného města, kde žil se svou rodinou, se otevřely. Císař usedl do nosítek, která byla vyzdobena látkami a výšivkami zlatých draků a která neslo šestnáct dvořanů, a zahájil svůj průvod k jihu.

Dva tisíce lidí, včetně princů, ministrů, hodnostářů, úředníků a sluhů v barevných pláštích procházelo hlavním městem. Cesta, kterou šli, byla posypána zlatým pískem. Vlajkonoši nesli zástavy s pěti planetami a pěti posvátnými horami. Konečně procesí minulo jižní vstupní bránu hlavního města, sídla vlády, a přemístilo se do zahrad Chrámu Nebes.

Uvnitř zahrad císař navštívil pamětní desky svých předků. Poté se přemístil do Síňe pústu, kde se očistil a připravil na povinnosti následujícího dne. Před úsvitem opustil síň a šel k trojřadému mramorovému oltáři. Mezi oltářem a Nebesy nesmělo nic stát. Tam císař vykonával každoroční obřady, aby obnovil Mandát Nebes, který ho opravňoval vládnout.

Každý krok obřadu byl řízen podle starověké tradice. Císař byl oděn do modrého roucha s vyšitými draky a na hlavě měl čapku s perlovými střapci. Stoupal krok za krokem

³⁷ KONFUCIUS. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. 160–161.

³⁸ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 76.

k oltáři – ke kruhovému oltáři, který měl mít tvar Nebes – a zapálil hrst vonných tyčinek. Vůně měla přizvat Nejvyššího, aby se zúčastnil obřadu.

Pak císař položil na oltář kadidlo, kvítky modrého hedvábí a disky modrého nefritu. Hlavní oběť byla pečlivě vybrána – mladý býček bez jakékoliv poskvrny. Byl poražen a uvařen noc předtím. Císař vzal kus masa a položil ho před trůn, ostatní kousky pak umístil na pamětní desky předků, které stály podél. Devětkrát poklekl a pobil hlavou o zem, aby se rozloučil, poté sešel z oltářních schodů a zdola pozoroval, jak jsou oběťiny spalovány v modrých nádobách. Když císař vykonával oběť, zněly kolem oltáře flétny a gongy. Tanečníci předváděli přesné pohyby, jež byly součástí obřadu.“³⁹

Z předfilosofické tradice konfucianismus přejímá nejvyšší duchovní princip, Nebesa (Tchien), jejichž nejvýraznějším projevem byl tzv. mandát Nebes (Tchwen ming), pověření určitého panovnického rodu vládnout, vymezený morálně. Nejvyšší politickou „světskou“ autoritu pak představoval panovník, k jehož nejdůležitějším morálním povinnostem patřilo hájit zájmy lidu, zajistit bezpečnost a blahobyt lidu, přičemž vůle lidu byla ztotožňována s vůlí Nebes.⁴⁰ Pravdivost těchto slov dokládají Konfuciovy rady vládcům, patrné z jeho výroků a rozhovorů s nimi:

„Fan Č’i se tázal na dobrého vládce. Pravil Mistr: Miluje lidi. Tázal se na moudrého vládce. Mistr pravil: Zná lidi. Fan Č’i dobře nechápal. Pravil mistr: Tím, že pozvedá rovné a staví je nad pokřivené, může narovnat pokřivené.“

„Pravil Mistr: Vládni lidem nařízením, udržuj mezi nimi pořádek tresty, budou od tebe prchat a ztratí veškerou sebeúctu. Vládni jim mravní silou, udržuj mezi nimi pořádek Řádem a podrží sebeúctu i přijdou k tobě z dobré vůle.“⁴¹

„Czi-lu se tázal na umění vladařské. Pravil Mistr: Ved’ je; povzbuzuj je! Czi-lu si žádal dalšího návodu. Pravil Mistr: Neúnavně.“

„Když se Žan Jung stal správcem rodu Či, tázal se na umění vladařské. Pravil Mistr: Svěřuj nejprve co nejvíce věcí svým podřízeným. Odpouštěj malá provinění. Povyšuj muže

³⁹ HOOBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 87–89.

⁴⁰ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 74.

⁴¹ KONFUCIUS. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. 11–12.

nadané. Žan Jung pravil: *Jak poznám lidi nadané, abych je povýšil? Pravil Mistr: Povyš ty, které znáš, a těch, které neznáš, jiní lidé jistě nepominou.*“

„Czi-lu pravil: *Kdyby kníže z Wei čekal, že přijdeš a budeš mu spravovat jeho zemi, jaké by bylo tvoje první opáření? Pravil Mistr: Jistě by to byla oprava řeči. Czi-lu pravil: Slyšel jsem správně? Co říkáš, nemá přece s tou věcí nic společného. Proč by měla být řeč opravována? Pravil Mistr: Ju, jak jsi pošetilý! Urozený muž by měl býti zdrženlivým, jde-li o věci, kterých nechápe. Je-li řeč nesprávná, pak se to, co se říká, neshoduje s tím, co je míněno; a neshoduje-li se to, co je řečeno, s tím, co je mněno, nemůže být provedeno to, co má být vykonáno. Nemůže-li být provedeno to, co má být vykonáno, pak nebudou obřady ani hudba vzkvétat. Nebudou-li obřady ani hudba vzkvétat, pak zmrzačení a menší tresty nepostihnou pravé viníky. Když zmrzačení a menší tresty nepostihnou pravé viníky, pak nebude mít lid kam složit ruce a nohy. Proto užívá urozený muž jen takové řeči, jakou se hodí proslovit, a mluví jen o tom, co se hodí vykonat. Urozený muž neponechává nic z toho, co říká, náhodě.*“

„Pravil Mistr: „*Je-li vládce osobně poctivý, vše jde dobře, i když neporoučí. Ale není-li sám poctivý, i když poroučí, nebude rozkazů uposlechnuto.*“

„*Jen kdyby dobří lidé vládli zemi po sto let, bylo by možno zastavit krutost a odstranit zabíjení. – Jak pravdivá jsou tato slova!*“⁴²

Z předchozích výroků a rozhovorů je patrná stálá aktuálnost Konfuciova učení, ale nesmí nám uniknout fakt, že z tohoto pohledu lze imperiální Čínu považovat za určitou formu teokracie – panovník stál totiž nejen na nejvyšší příčce světské, ale i duchovní. Dokazuje to i oficiální titul čínských císařů – Tchien-c’ (syn Nebes). Panovník měl tedy vystupovat jako „otec“ lidu, měl ho milovat, chránit, starat se o jeho blahobyť.⁴³

⁴² KONFUCIUS. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. 122–128.

⁴³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 74.

4.2. Filosofie taoismu

Živost taoistické filosofie je bezpochyby dána stálou aktuálností tematiky, které se věnuje, a to zejména věčnosti a vztahu člověka k ní. Mezi ústřední pojem taoismu, který mu dal i jméno, patří tao. Tímto pojmem, jehož významem v čínštině znamená „cesta“, se označuje věčná, všeobjímající a všudypřítomná podstata veškerého bytí. Tao sice chápeme jako původce bytí, přesto je označováno jako nebytí (wu), velká prázdnota (tchaj-sü), a to z toho důvodu, že se popisuje jako neuchopitelné, nekonečně tajemné, vymykající se všem definicím a představám. Ačkoli nic nečiní (wu-wej), není ničeho, co by jím nebylo učiněno. Jelikož se ztotožňuje s prázdnotou, nelze jej nijak zaregistrovat, projevuje se pouze nepřímo, v přirozených zákonitostech světa.⁴⁴ Pro lepší vykreslení pojmu tao, uvádíme interpretace mistra Lao-c':

*„Tao je jako prázdná nádoba,
jež se používáním stává nevyčerpatelnou.
Zdá se býti bezedným, zdrojem všech věcí.
Otupuje všechna ostří.
Rozmotává všechny zauzleniny,
harmonizuje všechna světla,
sjednocuje svět v jeden celek.
Skryto v hlubinách,
existující odjakživa a navěky.
Nemožno říci, čeho je plodem;
zdá se však býti společným předkem všech,
otcem všech věcí.“⁴⁵*

*„Tao je skrytou zásobárnou všech věcí.
Pokladem čestných,
útočištěm zbloudilých a pomýlených.
Dobré slovo dojde ocenění,
dobrým skutkem možno podarovat.
Jestliže člověk sejde z pravé stezky,*

⁴⁴ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl.* Praha: Karolinum, 2005, s. 40.

⁴⁵ LAO-C'. *Tao-te-ťing.* Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 27.

*proč bychom jej měli zavrhnout?
A tudíž, při korunovaci císaře
anebo instalování ministrů
nech ostatní nabízet jadeitové mísy
a vystavovat na obdiv koňská spřežení;
je lepší, nabídneš-li Tao,
aniž bys učinil krok.
Proč staří přikládali takovou cenu Tao?
Není tomu tak proto,
že skrze ctnost může být nalezeno
a minulá provinění zapomenuta?
Proto je tím nejcennějším na světě.⁴⁶*

Vznik bytí/nebytí z prázdnoty má v taoistické ontologii určitou posloupnost. Samotný proces tvoření je přitom spontánní, bez jakékoli vnější vůle, daný pouze přirozeností tao, díky níž se z prázdnoty nebytí vynoří prvotní bytí.⁴⁷ V Tao-te-ťingu se posloupnost stvoření vyjadřuje takto:

*„Tao zplodilo jedno,
jedno zplodilo dvě,
dvě zplodila tři,
tři zplodila deset tisíc.
Deset tisíc bytostí nese na zádech Jin
a objímá Jang.
Vystupující dech vytváří soulad,
harmonii mezi oběma prvky.
Tyto polarity působí tvůrčím
způsobem jen když působí vzájemně.
Působení těchto dvou prvků
je třetím elementem.
Lidé nejvíce opovrhují*

⁴⁶ LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 145.

⁴⁷ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 40.

*osamělostí a malostí,
avšak vládcové se jimi honosí.
Cokoliv se zmenšuje, získává,
cokoliv se zmnožuje, ztrácí.
Každá jednostrannost hrozí
vyústit ve svůj opak.
Shromažďování bohatství zotročuje,
hromadění moci zbavuje svobody.⁴⁸*

Jak je zmíněno v předchozím úryvku, na posloupnost tvoření navazuje dvojice protikladných sil – Jin a Jang, což řadíme k jednomu z ústředních motivů taoistické filosofie. Pro vysvětlení: tyto dvě síly představují tao, a protože tao je obsaženo ve všech věcech, patří také jin a jang k součásti taa. Jang představuje sílu nebes. Lze ji charakterizovat jako sílu pohybu, světla, ohně, tepla a života. Doslovný překlad slova jang znamená „slunečná strana hory“. Jin představuje naopak zastíněnou stranu hory, tedy protiklad jang, ovšem není možné ji od jang oddělit. Tak jako nemůže existovat stín bez slunce, nemůže existovat ani jin bez jang. Díky tomuto přirovnání a také některým dalším cyklickým proměnám přírody, např. noc a den, zima a léto, déšť a slunce nebo smrt a narození, si mohou lidé tao uvědomovat, i přes to, že nejsou schopni ho vidět.

V taoistické filosofii zaujímá také velký význam uchovávání „*tří pokladů*“ lidského života: esence, energie a ducha. Tyto tři součásti jsou neoddělitelné a vzájemně závislé. Žádná z nich nemůže existovat bez dalších dvou. Esence (t'ing) se pojí s tvořivostí a se základními tělesnými funkcemi, včetně rozmnožování. Energie (čchi), životní vitalita, se pojí s pohybem a silou. Duch (šen) je spojován s vědomím, intelektem a duchovností. Tyto tři elementy musí být udržovány v souladu a rovnováze. Obzvláště důležitá je čchi, protože působí na oba další elementy. Z toho důvodu taoisté vyvinuli mnoho způsobů zaměřených na její ovládní a uchovávání. Jako nejnámější z nich uvádíme tchaj-t'i.⁴⁹

Taoismus v sobě zahrnuje mnoho myšlenek vhodných k zamyšlení a lze o něm dlouze pojednávat, sám o sobě je ale učením beze slov. Jde především o praktickou nauku, kde rozhodující roli hrají skutky, nikoli myšlenky či slova.⁵⁰ Jako příklad uvádíme verš z tao-te-t'ingu:

⁴⁸ LAO-C'. *Tao-te-t'ing*. Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 105.

⁴⁹ HARTZ, Paula, R. *Taoismus*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 59-63.

„Ten kdo ví, nehovoří.

Kdo hovoří, ten neví.“⁵¹

⁵⁰ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl.* Praha: Karolinum, 2005, s. 41.

⁵¹ LAO-C'. *Tao-te-ťing.* Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 133.

5. Etika konfucianismu a taoismu

5.1. Etika konfucianismu

Konfucianismus nevěnuje příliš pozornosti filosofickým a ontologickým otázkám, ale o to více se soustředí na otázky etické, které vztahuje nejen na mravní kvality jednotlivce a mezilidské vztahy, ale i na způsob vlády.⁵² Jako důkaz této skutečnosti jmenujme Konfuciánský etický kodex, který určuje, čemu se má člověk vyhýbat a naopak co se považuje za správné. Základním životním postojem při jednání s druhými lidmi má být vlídnost a laskavost, soucítění a ochota pomáhat. Člověk by se sám k sobě měl chovat přísně, ale zároveň spravedlivě, dále by měl být skromný, nepovyšovat se nad ostatní, neubližovat žádnému stvoření a nečinit jiným nic, co by nechtěl, aby bylo činěno jemu.

Konfuciánský etický kodex je ovšem složitější. Vychází ze starších kosmologických představ o harmonii mezi vesmírem a lidmi. Lidé se mohou pod vlivem kladného příkladu morálně zdokonalovat, patří to k jejich povinnostem, přičemž pro vztahy mezi lidmi musí existovat jasná pravidla. Pravidla upravovala chování a jednání v rodině, mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci, mimo rodinu mezi přáteli, a nakonec mezi podřízenými a nadřízenými. Panovník představoval nejvyššího nadřízeného v této hierarchii. S výjimkou vztahů mezi přáteli se vždy jednalo o vztahy podřízenosti a nadřízenosti, přičemž podřízený, ať již byl subjektem panovníka, dítětem či mladším sourozencem, byl povinován nadřízenému loajalitou a oddaností, zatímco jeho nadřízený – panovník, otec, starší sourozenec – se k němu musel chovat lidsky a spravedlivě.

Přísná měřítko platila také pro chování a jednání žen. Tato pravidla vycházela částečně z konfuciánského etického kodexu a částečně ze starších kosmologických představ o vesmírné harmonii. Byla-li harmonie porušena, například ženiným nevhodným chováním či jejím překročením konfuciánských principů, byla žena potrestána společenským ostrakismem, v krajním případě byla dokonce donucena spáchat sebevraždu.

Konfucianismus tedy můžeme označit za etické učení, protože nastoluje pravidla pro soužití lidí, a to v sociální hierarchii.⁵³ Pro dokreslení tematiky uvádíme některé Konfuciovy výroky:

⁵² KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 75.

⁵³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 83–84.

„Pravil Mistr: Jak výborná je mravní síla střední cesty! Že se s ní zřídka shledáme u prostého lidu, je dávno známo.“

„Pravil Mistr: Nebe zplodilo mravní sílu, která je ve mně. „

„Pravil Mistr: I když jsem jen s třemi lidmi, vždy se mohu od nich něčemu přiučit. Vyberu si dobré vlastnosti, které budu moci napodobit, a špatné, které mě poučí, co u mne vyžaduje nápravy.“

„Pravil Mistr: Přirozeností jsme si blízcí, návyky se od sebe vzdalujeme.“

„Pravil Mistr: Vysoké úřady zastávané muži úzkého rozhledu, obřady vykonávané bez úcty, smuteční zvyky zachovávané bez zármutku – to jsou věci, na které se nemohu dívat.“

„Pravil Mistr: Kdo je spokojen s prostou stravou k jídlu, vodou k pití a ohnutou paží má místo polštáře, ten i v tom nalezne štěstí. Každá myšlenka na bohatství a na hodnosti získané nespravedlivě je mi stejně vzdálena jako oblaka, která mi plují nad hlavou.“⁵⁴

Tisíciletou tradici konfuciánské etiky začali koncem devatenáctého století napadat nacionalističtí myslitelé, kteří často studovali v evropských zemích či Japonsku a politický úpadek Číny v té době spojovali právě s konfuciánskou morálkou. Podle nich konfuciánské zásady podvazují aktivitu a iniciativou jedince a konzervují zastaralý společenský řád. Politický vývoj po druhé světové válce přerušil na pevninské Číně konfuciánskou tradici, byť její principy, zejména dualita podřízenosti a nadřízenosti, přetrvávají dodnes. V současné době se na pravidla konfuciánské etiky odvolávají moderní společnosti Singapuru, Taiwanu a silných čínských komunit v zemích jihovýchodní Asie.⁵⁵

⁵⁴ KONFUCIUS. *Hovory Konfuciovy*. Praha: Jan Laichter, 1940, s. 57-76.

⁵⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 83–84.

5.2. Etika taoismu

Pohled na etiku se velmi liší v mysticko-filosofickém a nábožensky orientovaném taoismu. Uvádíme zde obě varianty, protože si myslíme, že na tomto příkladu jde nejlépe vidět, jak moc je patrný rozdíl mezi těmito dvěma podobami taoismu a také to pokládáme za určitý důkaz toho, jak náboženství „přeměňuje“ původní věrouky.

Etika mysticko-filosofického taoismu

Pro filosofické taoisty etika nepatří ke stěžejním tématům, je důležitá jen jako cokoli jiného, protože taoista má vnímat především jednotu věcí, nikoli věci rozlišovat. Pokud by adept přihlížel pouze k normám etického chování a nechal se jimi řídit, budou pro něj znamenat překážku na cestě, protože jej budou vázat k tomuto světu a nutit jej k jednání podle určitých norem, což patří do přímého rozporu s jeho snažením o získání konečné svobody. Etické normy jsou tedy pro taoistu stejně relativní jako vše z „našeho reálného světa“, a proto nevidí důvod je dodržovat, ale naopak spějí k tomu, aby se od nich naprosto odpoutali.⁵⁶

Etiku mysticko-filosofického taoismu vystihuje Lao-c' v tomto úryvku:

*„ Správná chůze nezanechává stop.
Správná řeč nenechává náznak pochybnosti.
Správný výpočet nepotřebuje počítadla.
K správnému uzavření není třeba zámku
ani klíče, a přesto je nikdo nezdolá.
K správnému spoutání není třeba provazu
ani uzlů, a přesto je nikdo nerozváže.“⁵⁷*

Etika náboženského taoismu

Pro nábožensky orientované taoisty zaujímá etika naopak zcela klíčové postavení. Nepředstavuje totiž pouhý soubor norem o vhodném a žádoucím chování, ale je přímou součástí věrouky, konkrétně jako prostředek k dosažení spásy, tedy stavu nesmrtelnosti.

K nejdůležitějším zásadám patří akumulovat zásluhy konáním dobrých skutků. Nestačí ovšem pouhé konání dobra. Současně je nutné se vyvarovat všech zlých skutků, protože

⁵⁶ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl.* Praha: Karolinum, 2005, s. 58.

⁵⁷ LAO-C'. *Tao-te-ťing.* Bratislava: CAD PRESS, 2009, s. 73.

každý čin má svůj nevyhnutelný dopad, přičemž skutky odporující etickým normám jednak zhoršují karmu věřícího, a navíc i eliminují předchozí zásluhy.

Aby věřící nesešel z této nelehké cesty, dohlíží na jeho chování k tomu určené božské bytosti. Tato božstva nejenom že údajně zaznamenávají každý skutek, dobrý či špatný, ale vědí i o každém slovu, a dokonce o každé myšlence člověka. Není proto možné, aby jedinec činil dobro pouze navenek, a rovněž se také nemůže skrytě dopouštět zlých činů či prohřešků v domnění, že se o nich nikdo nedozví.

Má-li věřící vědět, čemu se má vyhýbat a co naopak činit, je potřebné mít stanovena kritéria pro to, co považuje za správné, a rovněž návody, jak toho dosahovat. Mezi základní životní postoje při jeho jednání s druhými by měla patřit vlídnost a laskavost, soucítění a ochota pomáhat. Správný taoista nepostrádá skromnost, nikdy se nepovyšuje nad ostatní, neubližuje žádnému stvoření a nečiní jiným nic, co by nechtěl, aby bylo činěno jemu. Tato morální přikázání se nepodobají konfuciánskému etickému kodexu zcela náhodou, protože právě odtud vzešly.

Taoismus všeobecně klade velký důraz na individuální snažení. Ani víra samotná či nějaká vyšší moc či Mesiáš nepřivedou jedince ke spáse. Závisí to pouze na jeho vlastním úsilí, které mu dopomůže pročistit ducha do takového stupně, aby se mohl navrátit k počátku své vlastní lidské podstaty.⁵⁸

⁵⁸ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl*. Praha: Karolinum, 2005, s. 59–60.

6. Využití myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie

„Základní přesvědčení nadace Světový étos, kterou v Tübingenu založil Hans Küng a která se uplatňuje již i v naší zemi, zní:

Náš globus nemůže přežít bez globálního étosu – světového étosu, jež společně ponесou všichni obyvatelé planety, a to jak věřící, tak nevěřící. Možné by to mělo být již proto, že všichni bez rozdílu vyznávají tzv. zlaté pravidlo: co chceš, aby jiní dělali tobě, to dělej i ty jim.

Kdyby dnes na světě byli jen nenáboženští lidé, nebylo by vlastně o čem hovořit. Náboženství by bylo záležitostí čistě historickou. Svět je však stále plný věřících.“⁵⁹

Vybraná ukázka dokládá, proč pokládáme za důležité seznamovat žáky i studenty od začátku výuky s tímto tématem a náboženstvími obecně.

Nevidíme však nutnost v tom, aby žáci základní školy znali fakta ke všem náboženstvím. Máme na mysli spíše nějaký komplexní přehled, aby si upevnili informaci, že existuje také něco více než křesťanství, islám, hinduismus a buddhismus. Učebnice žáky seznamují pouze s těmito základními, tradičními náboženstvími, a to zřejmě se domnívají, že jim informace o nejrozšířenějších náboženstvích světa stačí. Od střední školy bychom čekali určité rozšíření pohledu, ovšem většinou se setkáváme pouze s prohloubením znalostí o již zmíněných nejrozšířenějších náboženstvích, v těch lepších případech studenti dostanou do povědomí i náboženství další.

Dovolíme si tvrdit, že tento systém omezuje utváření vlastní identity žáků i studentů, protože je jim předkládán pouze omezený výběr. Z toho logicky vyplývá, že žák, který dostane informaci o miliardovém počtu věřících lidí na světě, pocítí také touhu někam se zařadit nebo o tom alespoň začne přemýšlet. Školský systém zřejmě zastává názor, že nejdůležitější fakta by se měla „točit“ kolem zdi nářků v Jeruzalémě, důležitosti očistných rituálů v posvátné řece Ganze a kolem šesticípé hvězdy, kterou mají judaisté ve znaku. Položíme-li žákům však otázku týkající se důvodu, způsobu či podstaty vzniku daného náboženství, setkáme se jen s kusými a nesouvislými informacemi. Tento nedostatek už ale školský systém nepovažuje za problém, protože se domnívá, že žákům postačí znalost základních faktů a další informace vědět nepotřebují.

⁵⁹ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. Brno: CDK, 2007, s. 5.

Že vzniká světový étos, je sice záslužné, ale docela bezvýznamné, protože se o něm dozvědí maximálně studenti střední nebo vysoké školy, případně zájemci.

Mezi další paradoxy patří to, že v hlavním hesle světového étosu nalezneme Konfuciův citát (viz. citace výše), nad kterým se možná i většina studentů, kterým je světový étos přiblížen, zamyslí a někteří ho snad zhodnotí jako zajímavý, to ale v konečném důsledku pro ně postrádá význam, protože se s konfucianismem většinou ve výuce nesetkají. Proč? Odpověď zní, že není považován za náboženství podle školské evropské definice.

Hans Küng, významný teolog, konfucianismus a také taoismus za určitý druh náboženství považuje. Řadí je do skupiny čínských náboženství. Nesnaží se je nijak zvlášť vymezovat nebo nějakým způsobem kategorizovat, protože to ani nepatří mezi jejich základní přesvědčení, proto spíše jen vyzdvihuje hodnoty, které uznávají, a to představuje podle nás správný krok k tomu, aby mohly náboženství vedle sebe koexistovat.

Domníváme se, že hlavní problém spočívá v tom, jakým způsobem si vlastně definujeme náboženství. Existuje spousta lidí, kteří věří, jen se zkrátka nepřihlásili k žádnému náboženství, nedovedli se dle kategorizace jednotlivých náboženství nikam zařadit, ale to přeci neznamena, že nemohou vyznávat své vlastní náboženství. Pokud by někdo z nás chtěl tomuto názoru někdo oponovat, dostaneme se „na tenký led“, protože používáme pojmy „kategorizace“. Ale kategorizaci vytvořila společnost. A takovým způsobem bychom mohli uvažovat dále, zastaví nás otázka: „*Co je to vlastně společnost? Jak může tedy existovat kategorizace?*“

Těmito názory jsme chtěli ukázat náš názor, že školství nese zodpovědnost za to, co a jakým způsobem vkládá žákům a studentům do jejich vědomí i podvědomí.

Tato kapitola by se samozřejmě mohla celá podrobně zabývat tím, jak se dají myšlenky konfucianismu a taoismu využít ke zlepšení výuky, anebo úplně použít k naprosto odlišnému způsobu výuky, ale proč zpracovávat dlouhý elaborát, když tyto filosofie jsou založené na naprosto jednoduchých instancích, ke kterým patří láska, úcta, respekt, a to nejen k ostatním lidem, ale především k přírodě, protože z přírody vše vychází. Zdá se to být naprosto jednoduché, ale dokážeme se snadno dostat do přirozeného stavu neboli do jednoty s přírodou? Dokážeme to vůbec? Například taoisté si k tomuto stavu dopomáhali procvičováním těla a akupunkturou. Zvládneme to i při sezení u počítače a léčením se současnou medicínou?

Tyto otázky v sobě nesou zároveň i odpovědi, které podle našeho názoru ve výuce chybí. Při vyučování by učitelé měli nechat žákům nebo studentům prostor na utváření si vlastních názorů a myšlenek. V předmětu společenské vědy tento proces dokonce považujeme

za nezbytný, ale zamysleme se: „*Vyžaduje velkou náročnost položit i v ostatních předmětech otázku, která nutí k zamyšlení nebo otázku, kterou mohou studenti odvodit, případně vyjádřit při ní svůj názor?*“

Za další důležitou věc tedy pokládáme to, aby se studenti naučili kriticky hodnotit informace a data se kterými pracují. Jako příklad uvádíme následující otázku: „*Opravdu klesá počet věřících, jak udávají statistiky?*“ Pokud by chyběl čas téma důkladně rozebrat, domníváme se, že je vhodné ponechat žáky v jejich vlastních myšlenkách a názorech, které bychom neměli hodnotit a odsuzovat, pouze na ně případně reagovat další otázkou. Pokud by se zeptali na vlastní názor učitele, měli by jim ho učitelé sdělit, ale zároveň připomenout, že se jedná pouze o jejich osobní názor, a tudíž by se jím studenti neměli nechat ovlivnit jako jediným správným.

Uvedme si další příklad. Konkrétně k této otázce se domníváme, že přibývá stále větší počet věřících, kteří se jednoduše nepovažují za stoupence žádného náboženství, protože tím nejsou svazováni žádnými příkazy a zákazy jednotlivých církví. To ovšem neznamená, že nevěří a neobracejí se „*ve svého vlastního boha*“. Jedná se však o náš vlastní názor, který statistiky samozřejmě nezaznamenávají, ale pozorujeme-li okolí a diskutujeme-li o této problematice, poznáváme, že většina lidí si utvořila svůj vlastní pohled na to, čemu věřit. Páli bychom si, aby všichni jedinci našli svou vlastní víru v „*něco*“.

Na závěr bychom rádi uvedli myšlenku, že k fungování náboženství nejsou dnes již zapotřebí církve, stačí „*přímá cesta ke stvořiteli nebo sama k sobě*“. Na základě nastudovaných informací se dostáváme k tomu, že východní filosofie tuto cestu znají, jen naše společnost ji ještě musí znovu najít nebo se k těmto myšlenkám opět znovu a složitě propracovat.

Chtěli bychom ještě odpovědět na otázku, proč se v této kapitole stále zmiňujeme o náboženství, když do tématu práce patří filosofie. Důvod tkví v tom, že se zamýšlíme nad situací současného základního a středního školství, ve kterém se s konfucianismem a taoismem, tedy pokud vůbec, setkáváme pouze jako s náboženstvími.

7. Závěr

Tato práce si kladla za cíl vytvořit komplexní příručku, která by měla přiblížit východní filosofie, konkrétně konfucianismus a taoismus, evropskému myšlení a navrhnout řešení pro využití myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie.

Domníváme se, že cíl první části, tedy vytvoření jakési komplexní příručky, se podařilo naplnit.

První dvě kapitoly dobře vysvětlují a zachycují základní informace, ale už i zde jsme oproti plánu, pro dokreslení, občas přidali pár citací pramenů, a to zejména do míst, která se nám zdála složitější na pochopení nebo špatně představitelná.

Za nejnáročnější a stěžejní považujeme kapitoly vysvětlující filosofii konfucianismu a taoismu, proto se v nich vyskytuje nejvíce citací pramenů, které mají sloužit jednak pro dokreslení výkladu a jednak pro vytvoření vlastního názoru a náhledu na dané filosofie.

Kapitoly objasňující etiku obou náboženství, jsou podle našeho názoru, vzhledem k hodnotám, které tyto filosofie uznávají, asi naprosto nejdůležitější. V etice taoismu jsme se pokusili ukázat, jak velký může být rozdíl mezi původní filosofií a náboženstvím, které z ní vzešlo.

Možná také proto jsme nakonec orientovali druhou část práce, tedy kapitolu o využití myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie, lehce jiným směrem, než jsme původně zamýšleli. Více než o uplatnění myšlenek daných filosofií v určených oborech se v ní zabýváme výukou náboženství v současném školství, což ale nepovažujeme za zásadní chybu, protože výuka náboženství patří k výuce jak společenských věd, tak geografie. Proto i cíl druhé části práce považujeme za naplněný.

Někdo se může domnívat, že východní filosofie postrádají logiku. Problém tkví v evropském pohledu na toto téma. Neznamená, že když my, Evropané, vše, včetně víry, stavíme na určité logice a posloupnosti, že to představuje zároveň to jediné správné řešení. Čínské filosofie totiž nepracují s pojmem víra, ale s celkovým uceleným systémem myšlení, což když se zamyslíme, v sobě nese mnohem větší logiku a opodstatnění. Zároveň to jednoduše vysvětluje problematiku toho, zda se v případě těchto filosofií jedná o náboženství, nebo nikoli.

Nejpřínosnější na této práci shledáváme uvědomění si aktuálnosti myšlenek těchto 2500 let starých filosofií. Myšlenkami konfucianismu se často řídíme, aniž bychom o tom

věděli, a jeho výroky rovněž často používáme. Naopak k taoismu si člověk musí najít cestu, nejedná se o filosofii, kterou bychom běžně v moderním světě používali, aniž bychom o tom věděli. Obracíme se k ní většinou až v momentě, kdy nemáme jiné východisko (například když selže moderní medicína, vyhledáváme akupunkturu), přitom se paradoxně jedná pouze o cestu zpět – ke kořenům, sama k sobě, k vlastní podstatě a k přírodě.

8. Prameny a literatura

1. BONDY, Egon. *Čínská filosofie*. Praha: Sdružení na podporu vydávání časopisů, 1993. 387 stran. ISBN 80-85239-22-1.
2. ČUANG-TSE. *Myšlenky čínského filosofa Čuang-Tse*. Přel. M. Štechová, 1. vydání, Praha: Helios, 1930. 96 stran.
3. DAWSON, Raymond. *Konfucius*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 1. vydání, Praha: Odeon, 1994. 109 stran. ISBN 80-207-0496-5.
4. ELIADE, Mircea a Culianu, Ioan. *Slovník náboženství*. Přel. M. Lyčka. 1. vydání, Praha: Český spisovatel, 1993. 320 stran. ISBN 80-202-0438-5.
5. HARTZ, Paula, R. *Taoismus*. Přel. S. Vomáčková. 1. vydání, Praha: Lidové noviny, 1996, 133 stran. ISBN 80-7106-185-9.
6. HEMENWAY, Priya. *Moudrost východu*. Přel. J. Novotná. 1. vydání, Praha: Slovart, 2007, 152 stran. ISBN 978- 80-7209-949-8.
7. HOOBLEROVI, Thomas a Dorothy. *Konfucianismus*. Přel. P. Jeřábková. 1. vydání, Praha: Lidové noviny, 1997, 125 stran. ISBN 80-7106-190-5.
8. *I-ťing = Kniha proměn*. Přel. O. Král. 1. vydání, Praha: Maxima, 1995, 277 stran. ISBN 80-901333-2-0.
9. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství II. díl: Taoismus, konfucianismus, (neo)konfucianismus v Koreji, šintoismus, islám ve V a JV Asii*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2005, 156 stran. ISBN 80-246-0994-0.
10. KONFUCIUS. *Hovory Konfuciovy*. Přel. V. Lesný, J. Průšek. Praha: Jan Laichter, 1940, 226 stran.
11. KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. Přel. E. Lajkepová, P. Kolmačka. 1. vydání, Brno: CDK, 2007, 306 stran. ISBN 80-7325-059-4.
12. LAO-C'. *Tao-te-ťing*. Přel. F. H. Richard. 2. vydání, Bratislava: CAD PRESS, 2009, 183 stran. ISBN 80-85349-37-X.
13. LAO-C'. *Tao te ťing*. Přel. B. Krebsová. 3. vydání, Praha: DharmaGaia, 2003, 274 stran. ISBN 80-86685-12-8.
14. LAO-C'. *Tao te ťing: O tajemství hlubším než hlubina sama*. Přel. V. Cílek. 2. vydání, Praha: Dokořán, 2007, 101 stran. ISBN 978-80-7363-1117-8.

ANOTACE/ANNOTATION

Jméno a příjmení:	Michaela Králová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Východní filosofie - konfucianismus a taoismus
Název v angličtině:	Eastern philosophy - confucianism and taoism
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je východní filosofie, konkrétně konfucianismus a taoismus. Cílem je vytvoření komplexní příručky, která přiblíží dané téma evropskému myšlení a pokusí se využít myšlenek konfucianismu a taoismu ve výuce společenských věd a geografie.
Klíčová slova:	Konfucius, Lao-c', tao, Jin, Jang, cesta, humánnost, Nebesa, etika, filosofie
Anotace v angličtině:	The theme of this work is Eastern philosophy, confucianism and taoism in particular. The aim is to create a comprehensive guide that getting topic in European spirit and try to use the ideas of confucianism and taoism in teaching social studies and geography.

Klíčová slova v angličtině:	Konfucius, Lao-c, Tao, Yin, Yang, path, humanity, Heaven, ethics, philosophy
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	40 stran
Jazyk práce:	Český jazyk